

Božetěch Siwek

Cvičebnice pravopisu

s výkladem a klíčem

y/i a s/z

edika.

**dáte do hlavy,
ani nevíte jak**

Cvičebnice pravopisu

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.edika.cz
www.albatrosmedia.cz

Božetěch Siwek

Cvičebnice pravopisu – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2017

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

Božetěch Siwek

Cvičebnice pravopisu

s výkladem a klíčem

Edika
BRNO, 2015

Cvičebnice pravopisu s výkladem a klíčem

Božetěch Siwek

Odborná korektura: Kateřina Komárková

Obálka: Karel Hána

Odpočívá redaktorka: Eva Mrázková

Technický redaktor: Jiří Matoušek

Objednávky knih:

www.albatrosmedia.cz

eshop@albatrosmedia.cz

bezplatná linka 800 555 513

ISBN tištěné verze 978-80-266-0792-2

ISBN e-knihy 978-80-266-1080-9 (1. zveřejnění, 2017)

Cena uvedená výrobcem představuje nezávaznou doporučenou spotřebitelskou cenu.

Vydalo nakladatelství Edika v Brně roku 2015 ve společnosti Albatros Media a. s. se sídlem Na Pankráci 30, Praha 4. Číslo publikace 19298.

© Albatros Media a. s. Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být kopírována a rozmnožována za účelem rozšiřování v jakékoli formě či jakýmkoli způsobem bez písemného souhlasu vydavatele.

Dotisk 1. vydání

 ALBATROS MEDIA a.s.

Obsah

Ach, ten pravopis	4	Vyjmenovaná slova po b	84
Co, pro koho a jak	7	Vyjmenovaná slova po l	86
Psaní bě/bje, pě, vě/vje	8	Vyjmenovaná slova po m	89
Pravopis skupin hlásek bě/bje, pě, vě/vje, mě/mně	8	Vyjmenovaná slova po p	91
Psaní m, mn ve skupinách mě, mně	9	Vyjmenovaná slova po s	93
Spodoba	13	Vyjmenovaná slova po v	95
Stavba slova	21	Vyjmenovaná slova po z	98
Kořen, předpona, přípona, koncovka, kmen	21	Podstatná jména	103
Předpony nad-, pod-, před-, od-	26	Rod	104
Předpony roz-, bez-	28	Číslo	106
Předpony s-/se-, z-/ze-, vz-/vze-	29	Pád	107
Pravopis n, nn	32	Vzory podstatných jmen	111
Význam slov	35	Přídavná jména	119
Slova nadřazená, podřazená a souřadná	35	Rod přídavných jmen	120
Slova jednoznačná, mnohoznačná,		Přídavná jména tvrdá	121
souzvučná, souznačná a protikladná	36	Přídavná jména měkká	124
Podstatná jména hromadná, látková a pomnožná	40	Přídavná jména přivlastňovací	127
Slova citově zbarvená	42	Stupňování přídavných jmen	131
Psaní velkých písmen	44	Zájmena	136
Řeč přímá, nevlastní přímá, nepřímá a polopřímá	50	Číslovky	144
Čárka ve větě jednoduché a v souvětí	53	Slovesa	148
Věta jednoduchá	53	Osoba a číslo	151
Souvětí	54	Čas	154
Kdy čárku nepíšeme	55	Slovesný způsob	157
Hra s čárkou	57	Slovesný rod	161
Doporučení pro psaní čárky	58	Slovesný vid	162
Slova přejatá a zří	62	Příslovce	167
Podmět a přísudek	68	Předložky	170
Shoda přísudku s podmětem	72	Předložky z/ze a s/se	172
Nevyjádný podmět	77	Spojky	174
Všeobecný podmět	78	Částice	176
Několikanásobný podmět	78	Citoslovce	178
Zjednodušené shrnutí psaní koncovek přičestí minulého	80	Rozvíjící cvičení	180
Vyjmenovaná slova	83	Klíč	194

Ach, ten pravopis

Je ten český pravopis opravdu tak těžký? Je, ale i není, jak pro koho, mohlo by to být horší. K nesporným výhodám českého pravopisu patří, že se zpravidla můžeme opřít o výslovnost. To znamená, že ve většině případů jednotlivým hláskám odpovídají příslušná písmena. Máme-li napsat například slovo *hora*, těžko se nám podaří udělat chybu. Stačí dobře poslouchat, píšeme tak, jak slyšíme.

Toto pravidlo však neplatí absolutně. Náš pravopis je sice založen na fonologickém principu, někdy ale přece jen musíme napsat něco jiného, než co slyšíme nebo vyslovíme. Vyslovíme *opchot* a píšeme *obchod*. Kromě toho, že znělé souhlásky *b* a *d* vyslovíme v tomto slově nezněle jako *p*, *t*, se zde navíc vyskytuje i naše jediná spřežka *ch*. Tedy hláska, pro kterou nemáme při psaní samostatné písmeno, ale spojení *c + h*. To však dětem větší problémy nedělá, brzy se toto spojení naučí považovat za jedno písmeno.

Horší je to v případě, kdy naopak pro jednu hlásku máme dvě různá písmena. Tak je tomu u hlásky *i*, které odpovídají písmena *i* a *y*. Ve spisovné češtině není rozdíl mezi výslovností *i* a *y*, písmena *i* a *y* se vyslovují stejně, a to jako hláska *i*. V běžné praxi tomu tak ale nebývá vždy, např. v důsledku vlivů nářečí, např. slezská nářečí, nebo individuálních zvláštností je mnohdy ve výslovnosti *i* a *y* zřetelný rozdíl. Takže bychom s nadsázkou mohli říct, že Slezanům, těm je hej, těm se to pak píše! Rozhodně je však rozlišování tvrdého *y* nebo měkkého *i* v psaní pro mnoho lidí celoživotním oříškem i múrou. Nebo múrou?

Také pro dlouhé *ú* máme dvě písmena, a to *ú* a *ů*. S touto záludností však děti většinou takové potíže nemívají, snadno si zapamatují, že *ú* se píše na začátku a *ů* se píše uvnitř a na konci slova (odůvodnění není zcela přesné, ale ve většině případů účelné). Bohužel mnohdy málo bývají ve škole procvičeny ty případy, kdy se *ú* píše po předponě (*zúčastnit se*, *neúspěšný*), na začátku druhé části složeniny (pravouhlej trojúhelník), v citoslovcích (*vrkú*, *bú*), ve slovech cizího původu (*skútr*, *iglú*) nebo ve slovech sice domácích, ale starších nebo nářečových (*ocún*, *trúba*). O *kúře* z odvaru dubové *kúry* ani nemluvě. Nejsou ovšem tyto komplikace zbytečné? Pokud by se psalo jen *ú*, *žákúm* by to jistě nevadilo a ostatní by si časem zvykli. Co si má chudák dítě myslet, když se jednou jde podívat na Radúza a Mahulenu a podruhé na Radúzu? Že je to s tím pravopisem nějaké divné.

Přesto s psaním *ú* nebo *ů* to ještě není tak zlé. Větší problémy mívají děti s předponami *s-* a *z-* a částečně i s předložkami *s* a *z*, neboť ani v těchto případech se nemohou spoléhat jen na výslovnost. Je ovšem pravda, že alespoň psaní předložek se poněkud zjednodušilo, takže je samozřejmě budeme psát odděleně a pro jistotu si zopakujeme pády.

K dalším lahůdkám, kdy děti vypínají mozek, patří psaní velkých písmen. A není se co divit. I když došlo k miniaturní úpravě v psaní názvů ulic, náměstí apod., stejně se v pravidlech nepravdivých psaní velkých písmen ani čert nevyzná. Je v nich stále příliš mnoho výjimek, kolísání a nelogičností. Zbytečně. Jak má třeba dítě poznat, nakolik jsou nějaké instituce, svátky nebo události významné, že je hodno psát je s velkými počátečními písmeny? Nebo jaké znaménko je přisouzeno té které dějinné události, aby ji podle toho psalo buď s velkým, nebo s malým písmenem? Vždyť jak za třicetileté války, tak za Velké francouzské revoluce i druhé světové války bylo prolito moře nevinné krve.

Řada dětí mívá problémy i s psaním *ě* nebo *je*, bonbonkem je rozlišování *mě* a *mně*. Zvláště pak v případech tvarů osobního zájmena *já* by určitá úprava byla jistě docela možná. I v tomto ohledu by si to většina dětí i dospělých umněla představit jinak.

Snadné nebývá ani psaní slov přejatých. Kdybychom to měli vzít důsledně, tak bychom mohli psát například *dyskuze* a *organyzace*, případně hybridní tvary *diskuze* a *organizace* číst jako *diskuze* a *organizace*. Ale to je jen tak pro odlehčení, důležité u slov cizího původu je znát jejich význam a adekvátně je používat.

Lupou bychom mohli hledat děti, které si vždy poradí s psaním čárek mezi několikačlennými větnými členy a větami v souvětí. Aniž bych chtěl snížit význam teoretické průpravy, přimlouvám se, aby se přece jen kladl větší důraz na praktickou činnost, na tvořivou práci s textem, na pohrávání si s významy, s myšlenkou, na rozvíjení jazykového citu. Čárky pak přijdou samy.

Osvojování pravopisu je součástí výuky českého jazyka, ale jistě není jejím cílem. Pravopis je prostředkem, nástrojem ke srozumitelnému vyjadřování. Pravda je ale taková, že děti mají s vyjadřováním nemalé problémy. Sestavit rozvitou větu, která má hlavu a patu, bývá často nad jejich síly, a to pomíneme souvislý mluvený nebo písemný projev. Nemají totiž dostatek příležitostí zdokonalovat své vyjadřovací schopnosti, rozvíjet je v jejich mluvené a zejména psané podobě. Mimo školu minimálně, esemesky a e-maily přece jen nejsou to pravé, ale ubývá jich i ve škole. A to zvláště tam, kde je normou jednoslovná odpověď a nadužívány jsou testy, v nichž k odpovědi stačí slovo, číslo nebo označení jedné z variant.

Rovněž tak vliv nekonečných, úmorných a nezáživných slovních a hlavně větných rozborů na zlepšení úrovně jazykové kultury je více než pochybný. Vůbec bych neváhal mluvit o kontraproduktivnosti. Škoda ztraceného času, dal by se využít užitečněji a smysluplněji. Je ovšem pravda, že výkony se dají snadno změřit. Od dětské dychtivosti, zvědavosti a chuti

poznávat a objevovat je to však nejkratší a nejrychlejší cesta k rezignaci, ke znechucení jazykem i školou. Nutíme děti luštit přívlasky, spojky souřadící a poměry mezi větami, místo abychom je vedli k přemýšlení, o čem ty věty vlastně jsou, jak by se změnil význam, kdybychom přehodili slovo, vynechali čárku.

Takže jaký je český pravopis? Úplně snadný rozhodně není. Doplnující přehledy obtížnějších jevů, záludností, úskalí a výjimek, přestože v naší příručce zdaleka nejsou uvedeny všechny, jsou více než výmluvné.

Pravopis je tedy jistě důležitý, rozhodně by se ale jeho význam neměl přeceňovat. Více pozornosti a energie je třeba ve škole věnovat rozvíjení stylistických dovedností, kultivování verbální i písemné komunikace. Důležitější než tvrdé nebo měkké *i* je, aby děti mluvené i psané řeči dobře rozuměly, aby pomocí slov, jejich významů a přenesených významů dokázaly vymodelovat přesně to, co chtějí vyjádřit. Gramotnost nespočívá v gramatice. Ale abychom nepopřeli smysl naší příručky, i tady platí, že všechno souvisí se vším.

Co, pro koho a jak

Příručka je koncipována tak, aby pomohla jak dětem, tak i jejich rodičům. Je použitelná zejména pro žáky druhého stupně základních škol, ale i pro žáky škol středních, jak se potvrdilo při ověřování jednotlivých cvičení i mluvnických vsuvek. Užitečná také může být při vyučování, procvičování i doučování, při skupinové i individuální práci, při práci s žáky se specifickou poruchou pravopisu nebo žáky zaostávajícími. Důraz je kladen na praktickou činnost, na vlastní aktivitu. Z těchto důvodů je příručka návodná a zaměřena prakticky, přirozeně i s nutným teoretickým rámcem.

Příručka nepokrývá pravopisné učivo ve své úplnosti, ale zabývá se tím nejpodstatnějším a tím, s čím mívají děti časté potíže. K procvičení a upevnění je vhodné vybírat ta cvičení, která mohou být pro dítě přínosná, a to s ohledem na navštěvovaný ročník, probírané učivo a míru jeho zvládnutí.

Není vhodné příliš pospíchat a snažit se nabalovat na nejisté základy ještě to nebo ono. Zvláště u dětí pomalejších a dětí s dysortografií musíme dávat pozor, abychom to s tlakem na pravopis nepřehnali. Ne že by jim měly být některé rozšiřující pasáže zcela zapovězeny, ale je třeba postupovat výběrově a uvážlivě. Velmi opatrně však podotýkám, že u některých dětí se osvědčuje podívat se trochu dopředu, za roh. Zdůrazňuji, že to není nutné, ale možné. Například u těch, které potřebují delší adaptaci a volnější rozjezd, více času k usazení učiva, a také u těch, které jsou puzeny vlastním zájmem a zvědavostí.

Pravopis skupin hlásek bě/bje, pě, vě/vje, mě/mně

Psaní bě/bje, pě, vě/vje

Skupiny hlásek **-bje-**, **-vje-** píšeme tehdy, jsou-li **b** nebo **v** součástí předpony: **objev** (**ob** + **jev**), **vjel** (**v** + **jel**), tzn. že kořen začíná na **je-**. Po předponách **ob-**, **v-** tedy vždy napíšeme **je**, protože kořen nemůže začínat na **ě-**: **v/jezd** (nikoli **v/ězd**), **ob/jezd** (nikoli **ob/ězd**). Písmeno **-ě-** píšeme **po b** nebo **v** tehdy, je-li součástí kořene slova: **běžec**, **věrnost**, **příběh**, **světlo**.

Slova se skupinou **-pje-** se v českých slovech nevyskytují, po **p** **vždy** píšeme **-ě-**.

Cvičení

1 Čti a odůvodni pravopis ě/je.

Ve slově **běhat** napíšeme **ě**, protože **ě** je součástí kořene **běh**. Ve slově **objem** napíšeme **je**, protože **ob** je předpona, po předponě píšeme **je**, kořen nemůže začínat na **ě**.

běhat, **objem**, **větrník**, **pěna**, **věšák**, **objektiv**, **zpěvačka**, **věta**, **pěst**, **vjet**, **dospělý**, **medvěd**, **pěstovat**, **sběratel**, **prospěch**, **věřit**, **hvězda**, **objednat**, **objezd**, **svět**

2 Doplň ě/je.

ob__t
nap__tí
v__dec
ob__ť
sv__tlo

kv__tina
o__žnice
ob__d
člov__k
p__nkava

v__zd
úsp__ch
podb__l
ob__dnávka
v__dro

3 Utvoř a napiš věty s uvedenými slovy.

obětovat: _____

zvědavý: _____

objev: _____

vjem: _____

pověst: _____

pěšky: _____

objetí: _____

bělásek: _____

vjet: _____

pěkný: _____

Psaní m, mn ve skupinách mě, mně

Skupinu **-mě-** napíšeme tehdy, je-li v základovém i v odvozených slovech jen **m** (nesmíme se však nechat zmást výslovností, v některých slovech vyslovujeme mňe: mňesto, mňel, mňesíc, mňekký, i když píšeme město, měl, měsíc, měkký), např.:

tam, odtamtud – **tamější**,

vědomosti, svědomí – vědomě,

sám, samota – osamělý,

soukromý, soukromí – soukromě,

+ 2. a 4. pád zájmena **já** – beze **mě**, pro **mě** (více v kapitole Zájmena).

Skupinu **-mně-** napíšeme tehdy, jsou-li v základovém slově i ve slovech odvozených **m** i **n**, např.:

skromný, skromnost – skromně,

temný, temnota – zatemnění,

jemnost, jemný – jemně,

pomník, vzpomínka – zapomněl,

+ 3. a 6. pád zájmena **já** – ke **mně**, o **mně** (více v kapitole Zájmena).

8 Doplně mě/mně.

Na kytku jsem nějak zapo__l. Netvářil se zrovna příje___. Osa__lý strom přitahuje blesky. Zat__ní__ síce jsme propásli. Babička se o nás starala nára___. Pa__ť se dá vytrénovat. Naštěstí jsem si na ten úkol vzpo__l včas. Z odpolední s__ny šel tatínek rovnou do postele. Bábovku pocukrovala maminka jen velmi je___. Z__na jízdního řádu moc rozu__ nevy__padá. Říká se tomu ná__síčnost, ale tomu ty ještě nemůžeš rozu__t.

9 Doplně mě/mne/mně/mi.

Bude vhodné si připomenout skloňování osobního zájmena já.

Na všechny si vzpo__li, ale na__ ne. Otázce jsem nakonec porozu__l, ale to už__ nebylo nic platné. Zřej__o__ dlouho přemýšlel. Mrzí__ to zbytečné nedorozu__ní. Obloha zte__la a liják__ bohužel neminul. Moje do__nka se__ nakonec potvrdila. Upří__řečeno, je__ to celkem jedno. Od__na vyšla i na__. Výtvarné u__ní__ opravdu zajímá. Nebylo__ příje__, když si__ tam všimla.

Souhrnná cvičení

10 Doplně ě/je/ně.

a) um__lec	sv__rák	pov__st
ob__dnávka	p__t	střídm__
vym__nit	podb__l	ob__zd
rozv__dka	zapom__tlivý	p__šina
nap__tí	v__tev	ob__ť
upřím__	rozum__l	rozm__r

- b) Sp__ch se někdy nevyplácí. Na ob__žné dráze je přeplněno. Dolar je tvrdá m__na. Vy__počítat ob__m krychle nic není. Smažený kv__ták je moje narozeninové jídlo. Ve v__zdu nám někdo zaparkoval. Zp__t jsme šli p__šky. Potm__ se trochu bojím. Takový ob__v jsme nečekali. Dneska máme lehké předm__ty. Na mamincino ob__tí se vždycky těším. Kluci si zase v__li do vlasů. Kruhových ob__zdů rychle přibývá.

- c) S v__troněm se to musí um__t. Na v__tvi sedí p__nkava a p__je. Snažím se být ob__ktivní, ať nemám špatné sv__domí. Ob__dv__ sestřičky chodí do p__veckého sboru. Kv__ten ub__hl, do záv__ru školního roku zbývá m__síc. Práv__jsme si ob__dnali ob__d. Zv__davé hříb__si nás přib__hlo přem__řit pohledem. Dřev__ný v__šák byl čerstv__natřený, což jsem nev__děl. Tolik v__mů v průb__hu p__ti dnů by b__žně vystačilo na p__tm__síců.
- d) Na naše nedorozum__ní jsme rychle zapom__li. Nakonec se Kv__ta přece jen osm__lila a náram__se bavila. Na slam__né ošatce omam__zavoněl čerstvý chléb. Sv__tový rekord v b__hu na p__t tisíc metrů nevydržel ani m__síc. Jeho dom__nka, že cesta k úsp__chu se obejde bez osobních ob__tí, samozřejm__rychle vzala zasvé. Na ob__žnou dráhu kolem Zem__m__hned tak někdo nedostane. Indiánští zv__dové m__li ke zbab__losti daleko.
- e) Sv__domitý v__dec byl odm__něn nečekaným ob__vem. Potem__lé hv__zdy jen spore osv__tlovaly úzkou strm__stoupající p__šinu. I když se snažil tvářit příjem__, jeho potm__šilý úsm__v a zaťaté p__sti nev__stily nic dobrého. Nevím, co to do m__v__lo. Dědeček mi vypráv__l příb__h o osam__lém hv__zdáři. Přesv__dčil jsem se o tom, že sp__ch se v__tšinou nevyplácí. Tam__jší obyvatelé m__příjem__překvapili svojí nezm__rnou přív__tivostí.

Spodoba

Souhlásky dělíme podle účasti hlasivek při výslovnosti na **znělé** (hlasivky kmitají) a **neznělé** (hlasivky nekmitají). Většina znělých a neznělých souhlásek tvoří dvojice, nazývají se **souhlásky párové**: b – p, d – t, d' – t', h – ch, v – f, z – s, ž – š a v přejatých slovech též g – k. Ostatní **souhlásky** jsou **nepárové**, jedinečné. Jenom znělé jsou: j, l, r, m, n, ň. Souhláska ř je znělá, jestliže má v sousedství samohlásky (řízek, kořen), neznělá je v sousedství neznělých souhlásek (přítel, třeba) a na konci slov (vepř, kouř). Souhlásky c, č jsou neznělé, před souhláskou znělou se mohou stát znělými (lecko, léčba – vyslovujeme ledzgo, lédžba).

Znělé souhlásky nelze šeptat, neznělé ano.

Setkají-li se párové souhlásky vedle sebe, vyslovuje se celá skupina zněle nebo nezněle podle druhé souhlásky v pořadí. Tomuto jevu se říká **spodoba znělosti** (asimilace). Ke spodobě dochází na začátku slova: sběr vyslovujeme zběr; uprostřed: tuška vyslovujeme tuška; před předložkou a jménem: pod svícnem vyslovujeme pot svícnem. Je-li znělá souhláska na konci slova, ztrácí znělost: chléb vyslovujeme chlěp.

Děti se často dopouštějí chyb právě proto, že slovo napíší tak, jak je slyší. Pomoc je přitom docela snadná:

Slovo si řeknou v jiném tvaru, popřípadě vyhledají slovo příbuzné. Je však třeba, aby po dotyčné souhlásce následovala samohláska: Slovo ovce vyslovíme jako ofce. Jestliže si dítě řekne hodně ofcí, jak děti zpravidla postupují, moc si v tomto případě nepomůže. Řešením je např. slovo ovečka.

Psaní některých slov je třeba si zapamatovat, např.: když, snad, ačkoliv.

1 Doplně b – p.

- a) tru__ka, hře__, bisku__, chru__, klou__, dře__, ža__ka, skle__, výro__ky, ka__ka, jestřá__, slu__ka, chlou__ky, tla__ka, příko__, hlou__ka, hr__, výstu__, chlé__, žla__
- b) V kádi už zbyla jen poslední ry__ka. Z jeho hroze__ si už nikdo nic nedělá. Slou__ dýmu stoupal do oblak. Hu__ jsme našli požehnaně. Vra__ci jsou u nás čím dál vzácnější. S kočičmi drá__ky nejsou žádné žerty. Asi jsem měl kla__ky na očích, že jsem tu sto__ku přehlédl. Na stromek přidáme ještě pár ozdo__ a můžeme se těšit na zlatý hře__ večera.

2 Doplně d – t.

- a) hromosvo__, lou__ka, akor__, vrá__ka, souse__, úkli__, propas__, hla__, pas__, kle__ba, žalu__, hromá__ka, vlas__, sva__ba, hlí__ka, kuřá__ko, příkla__, čer__, poro__, bale__
- b) Nakonec to nebyl tak špatný nápa__. Mamince jsem udělal rados__, protože jsem nádobí uklidil hne__. Zbývá mi dopsat ještě pár vě__ a připojit po__pis. Zvuk du__ je nenapodobitelný. Babičce jsme poslali krásný pohle__ z Besky__. Je to v pořá__ku, čápi se vrátili do svých hníz__. Pro každý přípa__ jsme si na ten pokla__ vzali pár rýčů a lopa__.

3 Doplně ď – ť.

- a) lo__ka, odpově__, sí__ka, labu__, projíž__ka, te__, pouš__, poj__, zpově__, rtu__, déš__, pláš__, ple__, mě__, potměchu__, roztří__, peče__, zajíž__ka, tra__, pí__
- b) Dostal jsem chu__ na kyselé okurky. Zave__ mě prosím až k domu. Tu poučku se nazzpamě__ nenaučím nikdy. Kolem zámeckého parku se táhla dlouhá kamenná ze__. Předpově__ jim vyšla, větrná smrš__ přišla. Ukli__ po sobě tu spouš__. Sviš__ vypjal hru__ a pronikavě zahvízdal. Vyři__ to ta__kovi a hned se vra__.

4 Doplně h – ch.

- a) pla__ta, zle__ka, kře__ký, me__, lí__, bu__ta, ne__ty, plu__, příbě__, slu__, oře__, ple__, vl__ko, nocle__, výta__, stra__, popru__, náde__, vzdu__, pra__

- b) Zápas skončil spravedlivou pli__tou. Ten bato__ vážil nejmíň tunu, že mě z toho ještě bolí v záde__. Z těch kni__ mám velkou radost. Bře__ řeky lemoval pru__ křovin. Mohutný oře__ nám poskytoval příjemný stín. Netuším, o který dru__ ryby jde, ale mohl by to být pstru__. Jeho neuvěřitelný příběh__ bere de__. Hro__ la__ tana jen tak le__ce nepotká.

5 Dopln v – f.

- a) lá__ka, filozo__, fotogra__, o__ce, gol__, gra__, ostro__, úsmě__, šé__, hou__, sprá__ce, mrke__, el__, kro__ky, paragra__, kladí__ko, jeze__čik, šeri__, domo__, relié__
- b) Bernard Bolzano byl český matematik a filozo__. Asi sto__ka žel__ se vynořila z moře, aby nakladly vajíčka. Šé__ pronesl svůj obvyklý nudný proje__. Pod nohou zapraskala věté__ka a koropte__ mi zasvištěla nad hlavou. Stádo žira__ obralo strom dohola. Lo__ce mamutů mám v zásu__ce nočního stolku. Na známé pě__kyni nás nejvíce zaujal její odě__.

6 Dopln z – s.

- a) prova__, hou__ka, vů__, obrá__ky, vře__, řetě__, prochá__ka, ko__, paře__, smě__, vla__, ú__ký, ča__, kla__, bří__ka, ple__, rybí__, obva__, hla__, ry__
- b) Z řetí__kového kolotoče mě museli sundat. Horole__ci bivakovali těsně pod vrcholem. Mrá__mi nevadil, ale málem mi umrzl no__. Chystáme se na prochá__ku k blí__kému mlýnu. To je další důka__, že jí chybí vku__. Moje pro__by o schů__ku nebyly vyslyšeny. Zu__čina otá__ka mi nadělala vrá__ky na čele. Vítě__dostal he__ký obra__.

7 Dopln ž – š.

- a) lů__ko, hru__ka, ši__ka, předlo__ka, strá__ce, osu__ka, ko__, kráde__, hrabo__, stří__ka, vá__ka, nů__ky, překá__ka, vý__ka, li__ka, zátě__, nálo__, ple__, srá__ka, pu__ka
- b) Sně__ka leží na česko-polském pomezí. Světlu__ce se říká svatojánská mu__ka. Všechny kní__ky se mi do ta__ky nevešly. Vý__jsme se nedostali, zaskočila nás průtr__mračen. Z dálky to vypadá jako mro__na kolobě__ce. Bě__kyně jen tě__ce dobíhaly do cíle. Sou__tě__ve vybíjené jsme zahájili tě__kou porá__kou. Oře__si konečně tu tu__ku a pak mi ji uka__.

9 Vyber vhodné písmeno a doplň. Podtržená slova použij ve větách a věty napiš.

š – ž průtr __, kráde __, gro __, kalu __, příli __, ple __

p – b zu __, chlu __, jeřá __, holu __, co __, lum __

ť – ď chu __, kapra __, mě __, zpově __, sviš __, tra __

v – f kone __, ploute __, hou __, gra __, ruká __, Jose __

h – ch ple __, ro __, sní __, hří __, ho __, bě __

s – z obra __, podno __, paře __, ko __, mrá __, le __

t – d hro __, pokla __, náro __, kos __, souse __, pas __

10 Doplň správné písmeno.

- a) p – b Čerstvý chlé __ to opět vyhrál. Ší __ zasvištěl vzduchem a zapíchl se do terče.
 t – d Pro každý přípa __ se to naučím pořádně. Hma __ je důležitý smysl.
 h – ch Slo __ je můj oblíbený předmět. Z vody na nás jukl hro __.
 s – z Silný mrá __ našťestí dlouho nevydržel. Ko __ se o žízalu rozdělil s drozdem.
 ť – ď Lo __ vyplula přesně v deset hodin. Sahara je nekonečná pouš __.
 v – f V dále jsme konečně zahlédli ostro __. Hou __ kormoránů naháněl rybám hrůzu.
 š – ž Ještě jeden ko __ a pytel brambor bude plný. Kostelní vě __ byla obehnána lešením.
- b) s – z Za poku __ by to rozhodně stálo. Bobří hrá __ je obdivuhodné dílo.
 p – b Sli __ jsem samozřejmě splnil. Bohužel jsem mu sedl na le __.
 h – ch Tis je dru __ jehličnatého stromu. Rampou __ dopadl těsně vedle mě.

- t – d Kamará__ mi dobře poradil. Kohou__ zakokrhál a bylo po spaní.
 š – ž Před branou nás zaujala zkamenělá hradní strá___. Za takovou práci si nezaslouží ani gro___.
 ě – ě Černá labu__ je vzácnější než bílá. Kamenná ze__ je prostě krásná.
 v – f V ohradě se kymácelo několik žira___. Při pohledu na známku z matematiky mě opustil úsmě__.

11 Doplň vynechaná písmena ve slovech stejně znějících.

- a) h – ch Poslední disciplínou byl vr__ koulí. Konečně jsme dorazili až na vr__ kopce.
 t – d Už dlouho jsem ho neslyšel klí__ tak příšerně. Konečně je tady ticho a kli___.
 s – z Několik ko__ se dostalo z ohrady ven. Z dálky to vypadá jako špaček nebo ko___.
 ě – ě Výstavu zahájila prezidentova cho___. Do houslí cho__ poctivě, jinak se nic nena-učíš.
 p – b Hromada tru__ zmizela pod sněhem. Ze sochy zbyl jen tru___.
 v – f Z toho jsem opravdu pa___. Pá__ si svou pávici vždycky najde.
 t – d Dvakrát se zablýsklo a začalo lí___. Lí__ ukázal, že se jen tak nedá.
 s – z Hned za vesnicí začíná jehličnatý le___. Le__ opatrně, ať nespadneš!
 p – b Vynálezce Nikola Tesla nebyl Chorvat, ale Sr___. Kosa a sr__ se už dnes používají málokdy.
 š – ž Naši fotbalisté připravili Brazilcům opravdu krutou ře___. Tento příklad ře__ po-mocí kalkulačky.
- b) h – ch Určit sever a ji__ pomocí digitálních hodinek se mi asi nepodaří. Zeptali jsme se ji__ na cestu.
 v – f Šé__ lupičů se vzdal jako první. Prasklý še__ na nové bundě jsem si raději zašil sám.
 p – b Na poli už nezůstal ani jeden sno___. Žádný sno__ nemohl na výstavě chybět.
 t – d Le__ byl ještě příliš tenký. Tentokrát jsem le__ zvládl bez problémů.
 š – ž Vá__ dárek mi udělal velikou radost. Va__ si toho, co máš.
 s – z Myslivec dal srnkám do krmítka jejich oblíbený li___. Tiskařský li__ je důmyslné zařízení.
 h – ch Málem jsem zakopl o prá___. Pra__ se dostal opravdu všude.
 t – d Po krupobití nezůstal na stromech jediný plo___. Zapomněl jsem, že plo__ je čerstvě natřený.
 p – b Drá__ práskl bičem a zatvářil se velmi přísně. Kočičí drá__ je ostrý jako jehla.
 t – d Do očí mě štípal po___. Po__ stromem se to modralo švestkami.

- c) t – d Zůstal jsem stá ___ jako opařený. Prérii bez stá ___ bizonů si ani neumím představit.
 š – ž Tu ___ se, hochu, ať si neuděláš ostudu. Musím si koupit novou tu ___.
 s – z Pově ___ mi, co tě trápí. Bundu si pově ___ na věšák a boty si nech.
 p – b Do večera jsme se neposunuli ani o chlu ___ dál. Chlu ___ se, jen když máš čím.
 t – d Na vysoké skále se tyčil nedobytný hra ____. S vláčkem si vydržím hrá ___ celý den.
 h – ch Navr ___ dala maminka šlehačku a vypadalo to krásně. Bohužel můj návr ___ nebyl přijat.
 ř – ř Už vím, že tatínkův ze ___ je manžel mé sestry. Obě zahrady odděluje vysoká cihlová ze ___.
 s – z Připravili jsme si pro vá ___ překvapení. Mnoho koní si na Taxisově příkopu zlomilo va ___.
 t – d Náčelníci zaujali se ___ se zkříženýma nohama a začali rokovat. O naší porážce ve volejbalu rozhodl až poslední se ___.
 p – b Všechno má svůj ru ___ a líc. Ozvalo se jen slabounké ru ____, motor zaškytal a zhasl.

12 Dopln vnechaná písmena.

- a) bu ___ ta, chlě ____, pýcha ___ ka, hru ___ ka, oře ____, broske ____, zásma ___ ka, mrke ____, václa ___ ka, tvaro ____, polé ___ ka, angreš ____, ří ___ ky, laný ____, moš ____, borů ___ ka, rybí ____, koko ____, smr ____, bábo ___ ka, me ____, gulá ____, ředke ____, sodo ___ ka, hrá ____, salá ____, siru ____, koblí ___ ky, špená ____, lysohlá ___ ka, bruke ____, nádi ___ ka, gre ____, hři ____, náky ____, keču ____,
- b) velblou ____, stono ___ ka, šimpan ____, hrozný ____, le ____, sviš ____, ml ____, hro ____, o ___ ce, gepar ____, candá ____, nosoro ___ ci, kolou ____, ry ___ ka, mro ____, jeze ___ čík, měkký ____, švá ____, pija ___ ka, la ___ tan, čer ____, hrabo ____, ža ___ ka, ve ____, kra ____, levhar ____, sle ____, užo ___ ka, hlemýž ____, hmy ____, pstru ____, měňa ___ ka, ha ____, mu ___ ka, medvě ____, pla ____, chrous ____, kra ___ ka, je ___ ci, so ____, mamu ____, ha ____, vá ___ ka, lenocho ____, dikobra ____, medoje ____,
- c) pá ____, tetře ____, droz ____, kalou ____, holu ____, čá ____, su ____, strakapou ____, vra ___ ci, bažan ____, jeřá ____, ka ___ ka, labu ____, koropte ____, ko ____, vola ___ ka, strna ____, jestřá ____, drůbe ____, vlašťo ___ ka, potá ___ ka, ostří ____, kohou ____, včeloje ____,
- d) Gulá ___ mi vždycky přijde vho ____. Dlouhý co ___ jí sahal až po pá ____. Nastal příli ___ a plá ___ byla zaplavena co by du ____. Poslední vlašťo ___ ky se vydaly na ji ____. Nebu ___ labu ____, zněla jeho odpověď ____. Ostrý drá ___ ho našťestí škrábl jen le ___ ce. Na plynovo ___ se spotřebovaly sto ___ ky kilometrů potrubí. Kůň zakopl o překá ___ ku a málem si zlomil va ____. So ___ je pro severany hotový pokla ____. Vystoupili jsme na bře ____, obešli jsme je ___ a pokračovali v pla ___ bě.

- e) Po babiččině borů ___ kové bu ___ tě se jen zaprášilo. Z užo ___ ky stra ___ nemám, ale nesmím si ji splést s anakondou. Sní ___ už skoro roztál, ale na bě ___ ky to ještě stačilo. Takový le ___ ký příkla ___, a stejně jsem ho zvoral. Há ___ ka o láhe ___ sodo ___ ky byla zbytečná. Z vyhlí ___ ky nebylo vidět nic, slyšeli jsme jen blí ___ ký vodopá ___. Odpově ___ na otá ___ ku se skrývala v tance křížo ___ ky. V diktátu jsem si spletl ta ___ ku s tu ___ kou a Ži ___ ku s ši ___ kou.
- f) Výsle ___ ky vole ___ znázorňuje gra ___. Aby nás cestou nepřepadl hla ___, dostali jsme chlě ___, ří ___ ky, opla ___ ky a láhe ___ borů ___ kového čaje. Rampou ___ dopadl před prá ___ domu, ale naštěstí nebyl nikdo nablí ___ ku. Žáko ___ ská kní ___ ka nepatří k mé oblíbené če ___ bě. Rtu ___ teplo měru začala pru ___ ce klesat. Strá ___ ce s nabitou pu ___ kou hlídal skla ___ munice. Sla ___ ké hru ___ ky byly obsypané mu ___ kami. Na obě ___ byla drš ___ ková polé ___ ka a hovězí na hrá ___ ku.
- g) Moje pro ___ ba se ke zlaté ry ___ ce dosu ___ nedonesla. Několik o ___ cí, kra ___ a ko ___ opustilo chlě ___ a vydalo se na prochá ___ ku. Ú ___ ký průjez ___ osvětlovala slabá žáro ___ ka. Vl ___ ká a oprýskaná ze ___ moc he ___ ky nevypadá. Ze sa ___ ců jsem dostal přetě ___ kou otá ___ ku. Je ___ ci jsou na vá ___ ká ___, zda pru ___ ký srá ___ není pro ně příli ___ velký hazard ___. Návo ___ na montá ___ ptáci bu ___ ky mi dal zabrat. Kru ___ se uzavřel a kráde ___ kolobě ___ ky byla objasněna.
- h) Výprava do lesa
Konečně bylo he ___ ky, takže jsme se mohli s bráchou vypravit do lesa na prů ___ kum. Maminka nám zabalila ří ___ ky na obě ___, taky něco sla ___ kého na zu ___ a kdovíco ještě. Jídla, pití a dobro ___ jsme měli plný bato ___, vlastně dva. S tím, že kdybychom měli hla ___, tak se přece vydáme na lo ___, jsem jaksi neuspěl. No, nevadí, aspoň budeme mít něco pro přípa ___, že potkáme nějakého hladového vlka. Nebo třeba pichlavého je ___ ka. Když jsme tam byli naposle ___, funěl jich tam celý hou ___. Ale to by ten bodlináč musel být velký jako mamu ___ a hladový jako le ___, aby celý ten nákla ___ zbaštil. Mamce jsem ukázal mobil, ve dveřích nám ještě ta ___ ka položil kontrolní otá ___ ku, jako že jestli víme, jak se máme v lese chova ___, a vyrazili jsme. Je to docela blí ___ ko, stačí obejít náš sa ___ a za poslední chalupu je les už na dosa ___. Než jsme ale do ___ pívali druhou sloku naší oblíbené písně Les je domo ___ náš, spustil se pru ___ ký liják. Průtr ___ mračen byla tak silná, že jsme byli vmžiku promoklí na kos ___. Udělali jsme čelem vza ___ a jako o závo ___ se hnali domů. Maminka už nás čekala se suchým prádlem a tatínek říkal něco o vítě ___ ství přírody. Pršelo celý víken ___, takže nám nezbylo než číst kní ___ ky, dívat se na pohá ___ ky, ujídat z našich záso ___ a hrá ___ Člověče, nezlo ___ se.

Stavba slova

Kořen, předpona, přípona, koncovka, kmen

Kořen

Část slova, která **vyjadřuje význam slova** a je stejná u všech slov významově blízkých. Slova se společným kořenem se nazývají **slova příbuzná**: řada, seřadit, pořadí, vyřadit, přeřadit, řadový, zařadit.

Předpona

Část slova, která **je připojena před kořen**. Předpony nemění slovní druh, mění význam slova, pomocí předpon tvoříme nová slova. Např.: výskok, **ná**skok, **pře**skok, **ú**skok, **do**skok, **zá**skok. V jednom slově může být více předpon: **na/nej**/výš, **pře/roz**/dělit, **ne/vy**/viklat.

Příklad určení předpony:

Ve slově svařit je **s** předpona, protože zbylá část slova po oddělení **s** je ještě smysluplná: vařit. Předponu **s** ve slově svařit můžeme též nahradit jinými předponami: **z**avařit, **u**vařit, **na**vařit, **pře**vařit, **roz**vařit. Ve slově seno není **s** předpona. Pokud bychom **s** nahradili nějakou předponou, nevznikne žádné smysluplné slovo. Ve slově seno je **s** součástí kořene.

Přípona

Část slova, která **je připojena za kořen**. Přípony mění význam slova, pomocí přípon tvoříme nová slova: mysl**livec**, mysl**et**, mysl**livna**, mysl**itel**. V jednom slově může být více přípon: želez/**ář**/**ství**, hrad/**išt**/**ní**, výmluv/**n**/**ě**.

Koncovka

Část ohebného slova, kterou se **tvoří různé tvary téhož slova** při skloňování a časování: kos, kosa, kos**ovi**, kos**í**, kos**ů** atd.; děl**ám**, děl**áš**, děl**á**, děl**áme** atd. Koncovky jsou nositeli mluvnických významů u jmen a sloves.

Rozlišujeme:

- a) **pádové koncovky**: u jmen při skloňování vyjadřují pád, číslo, rod a životnost;
- b) **osobní koncovky**: u sloves při časování vyjadřují osobu, číslo, čas a způsob.

Kmen

Část slova **po oddělení koncovky** (kořen + kmenotvorná přípona).

U sloves rozlišujeme (viz kapitola Slovesa):

- a) **kmen přítomný**: dostaneme odtržením osobní koncovky od 3. osoby jednotného čísla přítomného času (nes-e, děl-á);
- b) **kmen minulý**: dostaneme oddělením přípony přičestí minulého (nes-l, děla-l).
Kmen přítomný i minulý může být stejný, častěji se ale liší.

Část předponová

Část slova, která je **před kořenem**, je tvořena předponami.

Část příponová

Část slova, která je **za kořenem**, je tvořena příponami a koncovkami.

Příklady:

kořen	les
předpona + kořen	pra-les
kořen + přípona	les-ní
předpona + kořen + přípona	pra-les-ní
předpona + kořen + přípona + koncovka	pra-les-ní-ho

kořen	let
předpona + kořen	vý-let
kořen + přípona	let-ní
předpona + kořen + přípona	vý-let-ní
předpona + kořen + přípona + koncovka	vý-let-ní-mu

Někdy se mohou hlásky v kořenu měnit, např.:

rok – vý-**roč**-í

nos-it – **nůš**-e – při-**náš**-et

kůň – **koň**-ský

Psaní i/y v koncovkách

Podstatná a přídavná jména: Řídíme se vzorem (s motýly – vzor pán, s pány; psi čenich – vzor jarní).

Slovesa:

- a) V přítomném čase a v rozkazovacím způsobu vždy měkké **i/í** (válím, válíš, válíme...; kresli!).
 b) V koncovkách přičestí minulého a trpného a v koncovkách jmenných tvarů přídavných jmen se řídíme rodem podmětu, **-i** jen pokud je podmět rodu mužského životného (psi štěkali; návrhy byly zamítnuty; dívky se cítily šťastny – více v kapitole Podmět a přísudek).

Cvičení**1 Tvoř slova s uvedenými kořeny, slova napiš.**

slov: slovo, výslovnost, slovník, slovíčka, výslovně, vyslovit, nevyslovitelný

škol: _____

stav: _____

poč: _____

mysl: _____

lov: _____

2 Vypiš dvojice slov se stejným kořenem. Kořen podtrhni.

vyhláška, náměstí, záškolák, zahradník, přílet, ulovit, chodník, hlasitý, staveniště, propiska, škola, kovárna, letiště, městečko, přechod, lovec, zápisník, zahrádka, kovář, přístavba

vyhláška – hlasitý

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

3 Čti slova s předponami, předpony odděl svíslou čarou.

- a) zahrada, přehrada, ohrada; prales, zálesák, polesí; sejít, vyjít, přejít; upadnout, zapadnout, propadnout; výlet, nálet, přílet; přinést, zanést, přenést

- b) nekuřák, zamést, osada, natřít, vyrůst, utratit, nakreslit, odchod, dočíst, zastávka, paklíč, přeborník, zakroutit, vyhláška, otevřít, nálevka, zařídit, oblékat, podpis, zalít, pravěk, dokázat, nádraží, zápěstí, povyskočit

4 Tvoř slova s uvedenými předponami. Od každé předpony si vyber jedno slovo a použij je ve větě.

pra-

za-

na-

do-

5 Přidej ke slovu vhodnou předponu a slovo napiš.

cvik

výcvik

šťastný

krásný

dělat

nese

běh

ležet

psát

dědeček

táhnout

6 Předponu ve slově nahraď jinou předponou a napiš.

naložit

přeložit

příchod

základ

nadjezd

přípis

předložka

pokácet

pobledlý

oddíl

přítáhnout

7 Doplně vhodnou předponu a napiš větu.

- a) *přístav*
raz

V přístavu je dnes velmi rušno.

padnout

skočit

lézt

b) les

nést

klad

nos

měna

8 Vypiš slova s předponami. Předponu odděl svíslou čarou.

výskok, pero, krabice, nažloutlý, dokázat, příjezd, běžec, záložka, překrásný, pobledlý, přesila, kolečko, dopis, jablko, taška, válet, vyhláška, pravěk, donést, koleno, dveře, výborný, písmeno, nezalesnit, včelín, slabikář, předzahrádka

vý/skok

9 Ke kořenu doplň vhodnou příponu.

žák

žákyně

lov

vod

stav

led

let

mysl

slov

čtvrt

chov

10 Odděl čarou příponu.

a) lampář, schovat, skladiště, chodník, lovec, krejčí, červen, dobrák, kravín, řidič

b) nakladač, podběrák, podzimní, přeplavat, vydechnout, pohlednice, zalesnit, příplatek, propadák, převozník

11 Odděl čarou předponovou a příponovou část.

- a) bezmocný, objevit, překrásný, nádržka, podkrovní, vylovit, přelétavý, rozhodit, odčervit, zálesák
- b) zapalovač, zúrodnit, přetěžovat, vychovatel, osvětlení, zakopat, překladiště, uvařit, úschovna, vylétět

12 Odděl čarou koncovku.

kreslí, píšete, hoří, zima, nápoje, pánovi, velká, volám, sloni, dírou, ženám, sypou

13 Napiš pět ohebných slov (dají se skloňovat nebo časovat), od každého uveď tři různé tvary a čarou odděl koncovku.

tygr: tygr/a, tygr/ovi, tygř/i

Předpony nad-, pod-, před-, od-

V předponách nad-, pod-, před-, od- **vždy** píšeme **d**.

Cvičení

14 Dopln předpony nad-, pod-, před-, od-.

____ lidský	____ měrka	____ vláda	____ pustit
____ nebí	____ síň	____ zvěst	____ světi
____ pora	____ přirozený	____ houbí	____ chnout
____ vídat	____ stín	____ chov	____ běžný

15 Svislou čarou odděl předpony nad-, pod-, před-, od-.

Jestliže po předponách **nad-**, **pod-**, **před-**, **od-** začíná kořen slova na **d-**, napíšeme obě dvě **d**: **d**ůlní – **nadd**ůlní, **d**olovat – **podd**olovat, **d**labat – **předd**labat, **d**ělit – **odd**ělit.

Žít na poddolovaném území chce někdy kus odvahy. Náš oddíl skončil v odbíjené na předposledním místě. Poddaní se často bouřili proti nadměrnému útlaku. Pracovali jsme bez oddechu až do podvečera. V podzemní chodbě jsme se mohli pohybovat jen v předklo-nu. Pes oddaně hleděl na svého pána. Poddoubník neboli hřib plstnatý je velmi chutná houba. Rychle jsem oddrmolil básničku a ponořil se do četby o tajemném podsvětí. Moje předpověď, že odpoledne bude pršet, mi nevyšla. Nepoddajní a vzpurní námořníci skončili v podpalubí.

16 Utvoř a napiš věty s uvedenými slovy.

nadjezd: _____

oddenek: _____

předsudek: _____

poddůstojník: _____

17 Rozliš předpony a předložky a napiš.

Jestliže můžeme mezi předložku a jméno vložit nějaké jiné slovo, jedná se opravdu o předložku a napíšeme ji odděleně, např.: (pod)stromem – pod vysokým stromem, v tomto případě je **pod** předložka.

a) (pod)stolem: _____

(nad)pis: _____

(před)náška: _____

(od)raz: _____

(nad)mraky: _____

(před)kinem: _____

(od)rána: _____

(pod)rážka: _____

pod stolem _____

nadpis _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

b) (od)vaha: _____

(před)pona: _____

(od)auta: _____

(nad)lesem: _____

(pod)kroví: _____

(před)školou: _____

(nad)jezd: _____

(pod)čepicí: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Předpony roz-, bez-

V předponách roz-, bez- vždy píšeme z.

Cvičení

18 Dopln předpony roz-, bez- (roze-, beze-).

____	česat	____	sný	____	brat	____	lstný
____	psat	____	pečí	____	vládí	____	jízdká
____	větrí	____	kvést	____	starostný	____	letět
____	hlas	____	tížný	____	dat	____	charakterní

19 Svislou čarou odděl předpony roz- a bez-.

Jestliže po předponách **roz-**, **bez-** začíná kořen slova na **z**-, napíšeme obě dvě **z**: zářit – roz-zářit, zuby – bezzubý.

Hráč s číslem 15 se rozzuřil až k nepřičetnosti. S bezzásadovým člověkem je to opravdu těžké. Pro svoji roztržitost jsem rozztrácel, co se dalo. Že jsem na to zapomněl, mě pořádně rozzlobilo. Před vystoupením se musíme důkladně rozzpívat. Lev se nudou tak rozzíval, že vypadal docela bezbranně. Naše snaha byla bezúčelná a bezvýsledná, prohráli jsme rozdílem tří branek. Stav beztíže rozhodně nedělá kosmonautům problémy. Beztrátová sklizeň je bezpochyby snem každého zemědělce.

20 Utvoř a napiš věty s uvedenými slovy.

rozzářit:

roztát:

bezzubý:

bezpečí:

Předpony s-/se-, z-/ze-, vz-/vze-

Předpony s-/se- píšeme ve slovech ve významu směřování

dohromady: stočit, sejít se, sbít, schůze, sbírat, sbalit, spojit, sepsat, shrnout;
shora dolů: sjet, stáhnout, sběhnout, shlédnout, shodit, snést, sejít, spadnout, setrást, sletět;
z povrchu pryč: setřít, smýt, spláchnout, svléct, smazat, seškrábnout, sfouknout, sestřelit;
v několika ustálených případech: skončit, slevit, spáchat, stvořit, strávit, shnít, sdělit, stěžovat si.

Předpony z-/ze- píšeme v ostatních případech, a to zejména ve slovech s významem **do-**
končení děje: zetlít, zničit, zblednout, zlomit, zrušit, zplodit, zešedivět, zbourat;
změny stavu: zdůvodnit, zpřísnit, zhubnout, zocelit, zesměšnit, zpřísnit, zviditelnit, ztemnět;
v několika ustálených případech: zkoumat, zkoušet, zpívat, zřídít, zpytovat, zhostit se, zpověď, způsob.

Předpony vz-/vze- píšeme ve slovech ve významu

směřování vzhůru: vzlétnout, vztyčit, vznést, vzpírat, vzkvétat, vzlínat, vzrůst, vzpažit;
vymanění se z nějakého stavu: vzpamatovat se, vzkřísit, vzepřít, vzmužit se, vzpoura, vzpomenout si, vzbudit, vzrušit.

Na rozdíl od psaní předložek s, z, kdy nám stačí řídit se pádem, je u předpon nutné mít na zřeteli význam slova. Je tedy důležité naučit se předpony rozlišovat, uvědomit si je a hlavně nezapomenout, že při psaní nám vede ruku význam, smysl sdělení. Potom už nám nebude dělat potíže ani pravopis dvojic slov, která se právě liší jen předponou (sjednat – zjednat, směnit – změnit, sbít – zbít). Poučku ale dítě zapomene snadno, zvláště je-li osvojena mechanicky. Řešení je ve vlastní praxi a mnohonásobně opakované tvořivé zkušenosti.

! sleva, slevit, ale levný, zlevnit